

रोगनाशकधूपो यथा “कूर्मसत्स्वाखुमहिषगोश्ट्या-
शाश्वानराः । विडालवर्हिकाकाश्वराहोलूककुट्टाः ।
हंस एषाञ्च विष्णुमत्स्यं मांसं वा रोमशोषितम् । धूपं
दद्याज्जरात्तस्य उन्मत्तस्य च शालये । एतान्योषध-
जातानि धूपितानि सहेतर ! । निम्नानि रोगजातानि
वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा” गारुडपुं ।

“धूपोष्णया त्यजितमार्द्राभावम्” कुमा० । “दोहदधूपिनि
द्रुमे” नैष० । शसन्तापके लि० “सुसुचुः खधूपान्” भट्टिः
धूपन पु० धूप-ल्यु । श्यञ्चधूपे (धुना) शब्दमाला २धूपे च
“धूपनाङ्गैश्च धूपयेत्” सुश्रु० भावे ल्युट् । शसन्तापने
२ धूपकरणे च “परीक्षिताः स्त्रियश्चैनं व्यजनोदक
धूपनैः” मनुः ।

धूपपात्र न० इत० । (धुनची) ख्याते धूपाधारे पात्रभेदे
धूपभाजनादयोऽप्यत्र । “धूपभाजनमस्त्रेण प्रोक्ष्याभ्यञ्च्य
हृदाणुना” तन्त्रधारः ।

धूपमुद्रा स्त्री धूपप्रदानार्थं मुद्रा । देवपूजाङ्गे धूपदा-
नार्थं दर्शनीये मुद्राभेदे स च धूपशब्दोक्ते “मध्यमाना-
सिकाभ्यान्तु” इत्यादि तन्त्रवाक्ये दर्शितः ।

धूपवास पु० धूपेन वासः सुगन्धिकरणम् । ज्ञानोत्तरं
धूपोष्णया आग्नीभाषमोचनेन सुगन्धीकरणे “ज्ञाना-
द्वैयुक्तेष्वधूपवासम्” रघुः ।

धूपवृक्ष पु० धूपसाधनं वृक्षः शा०त० । सरलवृक्षे त्रिकां
स्वार्थे क । धूपवृक्षक तत्त्वार्थे शब्दर० ।

धूपागुरु न० धूपाय तदर्थं दाह्यम् अगुरु शा०त० । दाह्ये
अगुरुभेदे राजनि० । [२धूपस्याङ्गे न० ।

धूपाङ्ग पु० धूपसाधनमङ्गमस्य । सरलवृक्षे राजनि० । इत० ।
धूपाहं न० धूपाय अर्हति पूज्यते अर्ह-कर्मणि घञ् ।
शङ्खागुरुणि राजनि० । धूपमर्हति अर्ह-अण् ।
उप०स० । धूपदानयोग्ये लि० ।

धूपित लि० धूप-आयाभावपक्षे क्त । शसन्ते २वध्वादि-
आन्ते अस्तरः । “यवादिना दोहदधूपितो द्रुमः”
वृक्षायुर्वेदः । आयपक्षे धूपयित तत्त्वार्थे । “प्रदीप
परिदीपिते विविधधूपधूपयिते” तन्त्रम् । धूप+
तार० । इतच् । श्दत्तधूपे वृक्षादौ लि० ।

धूम पु० धूनीते धू-कम्पे मक् । सार्ष्ट्वनवह्विजाते मेघा-
ङ्गनयोजनके (धूया) ख्याते पदार्थे “सहजमलिनवक्त्र-
भावभाजां भवति भवः प्रभवत्प्रनाशहेतुः । जलधर
पद्मीमवाप्य धूमोच्चनविनाशमनु प्रयाति नाशम्” प्रबो०

“सधूमदीप्ताग्निश्चोनि रेजुः” भट्टिः “धूमज्योतिः-
सलिलमरुतां सज्जिपातः क मेघः” मेघ० “पुनानं पवनो-
द्भुतैर्धूमैराहतिगन्धिभिः” रघुः । भीमो भीमसेनवत् धूम-
केतुशब्दस्योत्तरपदलोपः । २धूमकेतो ३उलकापाते च
“त्रिदिनं धूमे पञ्च दिनानि गमः” । ४चग्निमान्द्यसूचके
वायुभेदे (चोक्राया देवुर) “धूमोद्गारे तथा यान्ते कुर-
कर्मणि सैथुने” आङ्गिकता । जाठराग्नेमान्द्ये हि अन्न-
पाकस्यासम्भवात् जाठरानलस्य दीप्त्यभावेन ततो धूम
इवोद्गार्यते इति लोकप्रसिद्धिः । सुश्रुतोक्ते ५धूमपाने
च धूमपानशब्दे दृश्यम् । इहविभेदे ततः गगां गोत्रे
यञ् । धौस्य धूमवर्गिगोत्रापत्ते पुंस्त्री । स च सुधि-
विरस्य पुरोहितः धौस्यशब्दे दृश्यम् । अथा० फञ् ।
धौसायन तद्गोत्रापत्ते पुंस्त्री० । ७देशभेदे । देशवाचिन-
स्ततः धूमा० भवार्थे तुञ् । धौमक तत्र भवे लि० ।

धूमकेतन पु० धूमः केतनं लिङ्गमस्यानुमाने । १वज्रौ वज्रौ
धूमलिङ्गेनानुमानात् तथात्वम् । २धूमकेतो च मेदि०
“निष्प्रभश्च रिपुरास भूभृतां धूमशेष इव धूमकेतनः” रघुः
धूमकेतु पु० धूमः केतुलिङ्गमस्य । १वज्रौ व्यसरः २धूमाम-
तारकाभेदे अत्मातविशेषे केतुशब्दे दृश्यम् । “उपप्लवाय
लोकानां धूमकेतुरिवोत्थितः” कुमा० । ३पहभेदे विश्वः
केतुशब्दे २२१० पृष्ठादौ दृश्यम् । “केतना धूमकेतोस्तु
नक्षत्राणि त्रयोदश । भरण्यादीनि भिन्नानि नावयानि
निशाकरम्” हरिवं० ८००० ।

धूमगन्धि न० धूमस्त्रेव गन्धोऽस्य इत् समा० । श्रोत्रिषवृक्षे
धूमेन गन्ध्यते गन्ध्यतेऽसौ गन्ध-इत् २त० । २धूमेनातु
मीयमाने वज्रौ “साग्निध्वनयोद्भूतमगन्धिः” ऋ० १६२।१५

धूमज पु० धूमाज्जायते जन-ड । १मेघे २सुसुके च ।
धूमजाङ्गज न० धूमजस्य मेघस्य अङ्गात् अङ्गरूपात् वज्रात्
जायते जन-ड । वज्रचारे राजनि० ।

धूमदर्शिन् लि० धूमं धूमाहतिं पश्यति दृश-णिनि । सुश्रु-
तोक्ते पित्तेन कफेन च विदग्धदर्शने मानवे । “तथा नरः
पित्तविदग्धवदृष्टिः कफेन चान्यस्यैव धूमदर्शी”

धूमध्वज पु० धूमः ध्वज इव यस्य । वज्रौ हेमच० ।

धूमप लि० धूमं धूममात्रं पिबति पा-क । तपस्यार्थं
धूममात्रपायिनि तपस्त्रिभेदे “पृष्टनामान्वयो राज्ञा
स किञ्चाचष्ट धूमपः” रघुः । “पिबन्ति सुनयो यत्र ह-
विर्धूमस्य धूमपा” भा०उ० १०७०० । “अज्ञपाः शीमपाश्चैव
धूमपा आज्याशक्त्या” भा०शा० २८०० ।